

УДК 37.013.73

Марія Суділовська, аспірант кафедри романської філології та компаративістики
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ДМИТРА ЧИЖЕВСЬКОГО: ПРАЗЬКИЙ ПЕРІОД

У статті проаналізовано освітню діяльність Дмитра Чижевського в Українському Високому педагогічному інституті імені Михайла Драгоманова та Українському Вільному Університеті, де він читав курси загальнофілософського спрямування. З'ясовано, що сутністю академічної філософії він вважав розвиток культури мислення особистості. Зроблено висновок про високий рівень викладацької майстерності Д. Чижевського.

Ключові слова: Дмитро Чижевський, освітня діяльність, пражський період, академічна філософія, культура мислення.

Літ. 6.

Мария Судиловская, аспирант кафедры романской филологии и компаративистики
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ДМИТРИЯ ЧИЖЕВСКОГО: ПРАЖСКИЙ ПЕРИОД

В статье проанализирована образовательная деятельность Дмитрия Чижевского в украинском Высоком педагогическом институте имени Михаила Драгоманова и Украинском Свободном Университете, где он читал курсы общепедагогического направления. Выяснено, что сущностью академической философии он считал развитие культуры мышления личности. Сделан вывод о высоком уровне преподавательского мастерства Д. Чижевского.

Ключевые слова: Дмитрий Чижевский, образовательная деятельность, пражский период, академическая философия, культура мышления.

Maria Sudilovska, Postgraduate Student of Roman Languages and Comparative Literature Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

EDUCATIONAL ACTIVITIES OF DMYTRO CHYZHEVSKY: PRAGUE PERIOD

In the article the educational activities of Dmytro Chyzhevsky in the Ukrainian Mykhailo Drahomanov High Pedagogical Institute and Ukrainian Free University, where he taught courses of the general philosophical orientation have been analyzed. It was found that the essence of academic philosophy he considered in the culture of thinking personality. The conclusion about the high level of teaching skills of D. Chyzhevsky has been made.

Keywords: D. Chyzhevsky, educational activities, Prague period, academic philosophy, culture thinking.

Постановка проблеми. За роки незалежності українська педагогічна думка поповнилася студіями, забутих за часів радянської влади, дореволюційних дослідників, працями видатних українських емігрантів, культурологів, просвітників, педагогів, що тривалий час залишалися поза увагою сучасних дослідників історії педагогіки з ідеологічних міркувань. Це, у свою чергу, дало поштовх до появи значної кількості досліджень, у яких домінує персоналогічна складова. Серед останніх слід назвати й постать Дмитра Чижевського.

Спадщина Дмитра Чижевського була предметом особливого дослідження літературознавців, філософів, культурологів, оскільки його славістичні й теоретико-філософські студії продовжують викликати дискусії та суперечності у колах сучасних дослідників. В українській педагогічній науці ім'я Д. Чижевського пов'язують, передусім, з відкриттям твору

Я.А. Коменського "Загальна порада про виправлення людських справ", який вважався втраченим назавжди і був ним віднайдений у Галле у 1934 році.

Окрім того, український емігрант активно займався освітньою діяльністю. З його іменем пов'язана діяльність багатьох відомих як українських, так і зарубіжних навчальних закладів – Високого педагогічного інституту імені Михайла Драгоманова (Прага), Вільного українського університету (Прага), Галльського університету, Марбурзького університету та ін. Серед його учнів, аспірантів і аспіранток є багато сучасних відомих науковців: В. Беркефельд, Д. Донат, Л. Люллер, З. Юр'єва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських дослідників, які займалися дослідженням внеску Д. Чижевського в розвиток філософської науки та літературознавства слід назвати О. Блашків [1], Г. Грабович, М. Гольберга, О. Мишанича, Р. Мниха, В. Лісового. Освітню

діяльність відомого славіста контексті його біографічних студій та певних етапів науково-педагогічної діяльності висвітлено у працях І. Валявко [2], В. Кеміня, С. Наріжного, Є. Пізюра, О. Прицака, П. Феденка [5], В. Янцена. Проте освітня діяльність українського вченого залишається недостатньо вивченою. Зокрема це стосується празького періоду життя, з якого розпочалася його викладацька діяльність.

Мета статті – проаналізувати освітню діяльність Д. Чижевського в Українському Високому педагогічному інституті імені Михайла Драгоманова та Українському Вільному Університеті, виявити коло наукових інтересів, які вплинули на формування світоглядних засад його педагогічної позиції.

Виклад основного матеріалу. Дмитро Чижевський пройшов складний життєвий і творчий шлях, сповнений негараздів, творчих злетів та несправедливої критики. Проте він завжди був вірний своїй Батьківщині, переконанням та науці. Розпочавши навчання у Петербурзькому університеті на фізико-математичному факультеті, він паралельно слухає курси філософії. За два роки навчання, Д. Чижевський усвідомив, що його покликання – це філософія і тому він переводиться у Київський університет на історико-філологічний факультет. Близьке закінчення навчання, український вчений залишається працювати на кафедрі історії філософії. Утім початок громадянської війни в Росії та національно-визвольних змагань в Україні зруйнували його науково-педагогічні плани. Дмитро Іванович опинився у вирі тогочасного політичного життя, ставши членом Центральної Ради. Слід зауважити, що саме цей вибір життєвого шляху вплинув на його подальшу долю.

З 1921 по 1924 рр. Д. Чижевський вивчав філософію у Гайдельберзькому і Фрайбургському університетах, де його викладачами були відомі філософи – К. Ясперс та Е. Гуссерль. Феноменологічна теорія, розроблена цими вченими, суттєво вплинула на світогляд та освітню діяльність Д. Чижевського [4, 53]. Так, основні її риси проявилися у методологічному підході українського вченого до науки та академічної філософії зокрема: чітка і зрозуміла фіксація феноменів історії та культури, намагання систематизувати наукові факти, зберігаючи при цьому їх первинний вигляд, орієнтація на об'єктивність та віра в істину.

У 1924 році Д. Чижевський отримав запрошення від Українського високого педагогічного інституту імені Михайла Драгоманова обійняти посаду лектора філософії. Він радо пристав на цю пропозицію, адже

Чехословаччина міжвоєнного періоду стала потужним науково-освітнім та культурним центром української еміграції. За допомоги Чехословацького уряду, тут відкривалися українські школи й університети, функціонували чисельні громадські, наукові й просвітницькі організації, видавалися українські наукові часописи, газети, науково-популярні журнали тощо. Усі ці обставини сприяли швидкому переїзду Д. Чижевського до Праги.

В Українському високому педагогічному інституті імені Михайла Драгоманова Д. Чижевський викладав логіку, історію філософії, естетику, історію релігій, у Вільному Українському Університеті – філософію. Для низки курсів він розробив та опублікував курси лекцій (“Логіка” 1924 р.) та хрестоматії (“Історія філософії” 1926 р.). Окремими виданнями вийшли праці, присвячені становленню і розвитку філософської науки в Україні (“Філософія на Україні (Спроба історіографії)” (1926 і 1928 рр.), “Нарис з історії філософії на Україні” (1931 р.).

Коло філософських зацікавлень українського емігранта було розмаїтим. Насамперед його цікавили німецькі філософи (Кант, Ніцше, Гегель), він також аналізував праці античних філософів та українських мислителів XVI – XVII ст. Вважаємо за необхідне наголосити на тому факті, що Д. Чижевський розділяв погляди німецьких філософів щодо теоретико-методологічних засад академічної науки, високо цінував їхню викладацьку майстерність. Проте він не розумів їх байдужого ставлення до проблеми виховання особистості. У своїх повоєнних спогадах відомий славіст зазначає: “Уже з мого першого знайомства з німецькими університетами (25 років тому я був студентом у Гайдельберзі та Фрайбурзі), мені впало в очі те, що [німецькі] доценти докладають багато зусиль, щоб передати студентам свої глибокі й гарні знання, але зовсім не піклуються про те, щоб виховувати у студентів людину.. Особливо болючим для мене стало це питання єдності навчання і виховання у моїй вузькій сфері – славистиці... Тут діяльність вузівського педагога заторкає саме ті проблеми, які є особливо актуальними для європейської дійсності, проблеми, які я об'єднаю в одному понятті: “Шляхи до культурного зближення європейських народів” [2, 51 – 52]. Як бачимо, у своїй освітній роботі Д. Чижевський керувався засадничими принципами педагогічної науки – поєднання дидактичних і виховних функцій у навчальному процесі.

Празький період його життя був також позначений зацікавленням компаративістичними студіями: історією філософії, культури та порівняльним літературознавством слов'янських

народів. У цей період Д. Чижевський презентує низку доповідей та статей з даної проблематики: “Шевченко і Давид Штраус”, “Герйніус і його книга про Київські печери”, “Шиллер и Братя Карамазовы Достоевского”, “Объем философского чтения в Киевской Академии XVII – XVIII веках”, “Гегель в Росії” та ін. Принагідно зауважимо, що саме у празький період відомий славіст викладав тільки філософські курси та присвячував багато часу академічній філософії.

Дмитро Іванович дуже ретельно готувався до кожної лекції, незважаючи на кількість студентів в аудиторії. Його майстерність тримати увагу аудиторії, оперувати термінологією, володіти різноманітними історико-культурними фактами, мовленнєва компетенція приваблювали студентів. Зокрема про викладацький талант Д. Чижевського позитивно відгукувався його відомий сучасник Д. Дорошенко у листі до В. Липинського: “Чижевський дуже розумна, начитана й симпатична людина, син діди з Херсонщини... з ним дуже цікаво говорити, він читає цікаві доклади про Сквороду, про науку філософії в Київській Академії, про стару укр(аїнську) культуру взагалі” [3, 224].

Серед важливих завдань, які ставили собі викладачі українських університетів у Празі слід назвати підготовку молоді до діяльності серед свого народу, в українських інституціях, майбутніх урядах; надання можливості наукового розвитку українським професорам, які тимчасово виїхали за кордон, з метою підготовки молоді до служіння Україні. У цьому контексті науково-освітня діяльність повинна була тісно переплітатися з національним вихованням. Тому славістичні студії Д. Чижевського, у яких він аналізував розвиток української духовної культури, становлення філософської думки, формування освітніх осередків було вагомим внеском у вітчизняну педагогічну науку. Відповідно читаючи лекції для своїх студентів він прищеплював любов та повагу до свого народу, його культури і спадщини. Усе вищенаведене засвічує виховний потенціал педагогічної діяльності Д. Чижевського.

Важливо відмітити, що філософію Д. Чижевський вважав необхідною складовою університетського навчання. Навчити філософствувати – це не навчити сухій теорії, яка приводить до пустих балачок. Філософствування як академічна дисципліна передбачає розвиток мислення, саморефлексії, побудову нерозривного взаємозв'язку між душею і розумом, що сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості, патріота своєї землі [6, 128]. Д. Чижевський був переконаний, що саме в академічному

середовищі здобуваються не тільки знання, але й формується вища культурна нація.

Висновки. Отже, освітня діяльність видатного філософа, культуролога, славіста Д. Чижевського празького періоду була ключовою у процесі становлення самостійного викладача-філософа, який зумів гармонійно поєднати викладацьку й виховну діяльність. Для празького періоду життя українського мислителя провідними напрямками діяльності були компаративістичні студії історії філософії та культури слов'ян. Лекційні курси, прочитані в Українському педагогічному інституті ім. М. Драгоманова та в Українському Вільному Університеті, були побудовані на герменевтики та феноменології, у яких розкривається сутність академічної освіти – виховання культури мислення. Головними ж її функціями є інтегровано-комунікативна (вироблення наукових методологічних принципів, категоріального апарату, термінології університетських дисциплін) та людинотворча (виховання розумної високодуховної особистості).

Перспективними напрямками дослідження вважаємо вивчення наукової спадщини Д. Чижевського окресленого періоду, його діяльності у різних наукових товариствах, взаємин з відомими українськими емігрантами, що працювали у Чехословаччині міжвоєнного періоду для виявлення філософсько-педагогічних поглядів видатного вченого.

1. Блашків О. Праці Дмитра Чижевського в контексті ідей Празького лінгвістичного гуртка / О. Блашків // Літературознавчий збірник. – Вип. 26 – 27. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – С. 107 – 120.

2. Валяк І. До інтелектуальної біографії Дмитра Чижевського: Гарвардський період 1949 – 1956 рр. / Ірина Валяк // Славістика: зб. наук. праць. – Т. 1: Дмитро Чижевський і світова славістика / [ред. Роман Мних, Євген Пшеничний]. – Дрогобич: Коло, 2003. – С. 45 – 56.

3. Липинський В. Твори, архів, студії / В. Липинський. – Том 6: Листи Дмитра Дорошенка до Вячеслава Липинського – Філадельфія, Пенсильванія, 1973. – 496 с.

4. Ткачук М.Л. Академічна філософія як феномен / Л.М. Ткачук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aleph.ukma.kiev.ua:8000/e-lib/NZ/NZV18_2000_philos/09_tkachuk_ml.pdf

5. Феденко П. Дмитро Чижевський / П. Феденко // Український історик. – 1978. – №4. – С. 100 – 118.

6. Чижевський Д. Філософські твори: у 4-х т. / Під заг. ред. В. Лісового / Дмитро Чижевський. – Т. 2. – К.: Смолоскип, 2005. – 354 с.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2014